मने सम्यग्दक्षिणं स्तनमम्बुना। प्रक्षाल्येषत् परिस्राव्य मन्त्राभ्यामभिमन्त्रितम्। उदङ्मुखं शिशुं क्रोड़े शनैः सन्धार्य्य पाययेत्। मातेत्युपलक्षणं धात्री च ईषत्परिस्राव्य। अन्यथा वैगुण्यमाह सुश्रुतः। अस्रावितं स्तनं बालः पिबन् स्तन्येन भूयसा। पूर्णस्रोता वमीकासश्वासैर्भवति पीड़ितः। अभिमन्त्रणमाह। क्षीरनीरनिधिस्तेऽस्तु स्तनयोः क्षीरपूरकः। सदैव सुभगो बालो भवत्येष महाबलः। पयोऽमृतसमं पीत्वा कुमारस्ते शुभानने। दीर्घमायुरवाप्नोतु देवाः प्राप्यामृतं यथा। मन्त्रौ च पितृस्थानेन ब्राह्मणेन पठनीयौ। यावत् मन्त्रपाठस्तावन्मात्रा धात्र्या वा दक्षिणहस्तेन स्पर्शः कार्य्यः" "उवाच धात्र्या प्रथमोदितं वचः" रघुः। "धात्र्यङ्गुलीभिः प्रतिसार्य्यमाणः" कुमा०। २क्षितौ च तस्या विश्वधारणात्। "मेखलेव स्थिता धात्र्या देवासुरविभागकृत्" सू० सि०। ३धारणकर्त्र्यां स्त्रियां। ३आमलक्यां च मेदि०। तस्याः धारणादेः पुरुषार्थसाधनत्वात् तथात्वम्। आमलकीशब्दे ७६४पृ० तद्गुणा उक्ताः। तस्या उत्पत्तिर्माहात्म्यञ्च पाद्मोत्तरख० १२७ अ० उक्तं यथा "अथ क्षिप्तेभ्यो बीजेभ्यो वनस्पत्यः स्त्रियोऽभवन्। धात्री च मालती चैव तुलसी च नृपोत्तम!। स्वधाभवा स्मृता धात्री माभवा मालती तथा। गौरीभवा च तुलसी तमःसत्त्वरजोगुणा"

स्थानान्तरे तत्रैवतन्माहात्म्यं यथा

"शृणुष्व धात्रीमाहात्म्यं सर्वपापहरं शुभम्। यत् पुरा हरिणा प्रोक्तं वशिष्ठं प्रति नारद!। धात्री वत्स! नृणां धात्री मातृवत् कुरुते कृपाम्। दद्यादायुः पयः पानात् स्नानाद्वै धर्मसञ्चयम्। अलक्ष्मीनाशनं सद्योऽप्यन्ते निर्वाणमेव च। विघ्नानि नैव जायन्ते धात्रीस्नानेन वै नृणाम्। तस्मात् त्वं कुरु विप्रेन्द्र! धात्रीस्नानं हि यत्नतः। प्रयास्यसि हरेर्धाम देवत्वं प्राप्य नारद!। यत्र यत्र मुनिश्रेष्ठ! धात्रीस्नानं समाचरेत्। तीर्थे वापि गृहे वापि तत्र तत्र श्रियः स्थिताः। धात्रीस्नातानि दिवसे यस्यास्थीनि कलेवरे। प्रक्षालितानि विप्रेन्द्र! न स स्याद्गर्भसम्भवः। धात्रीफलेन विप्रेन्द्र! येषां केशाश्च रञ्जिताः। ते नराः केशवं यान्ति नाशयित्वा कलेर्मलम्। धात्रीफलं महापुण्यं स्नाने पुण्यतरं स्मृतम्। पुण्यात् पुण्यतरं वत्स! भक्षणे मुनिपुङ्गव!। न गङ्गा न गया पुण्या न काशी न च पुष्करम्। एकैव च यथा पुण्या धात्री माधववासरे। कार्त्तिके मासि विप्रेन्द्र! धात्रीस्नानं समाचरेत्। यश्च तज्जलमश्नीयात् सोऽश्वमेधमवाप्नुयात्। धात्रीफलं स्मरेद्यस्तु सदैव मुनिसत्तम!। प्राग्जन्मनि कृतात् पापात् मुच्यते नात्र संशयः। संस्मरेद्यस्तु धात्रीं तामहन्यहनि मानवः। मुच्यते पातकैः सर्वैर्मनोवाक्कायसम्भवैः। धात्रीफलान्यमावास्यामष्टमीनवमीषु च। रविवारे च संक्रान्तौ संस्मरेन् मुनिपुङ्गव!। यस्य गेहे मुनिश्रेष्ठ! धात्री तिष्ठति सर्वदा। तस्य गेहं न गच्छन्ति प्रेतकुष्माण्डराक्षसाः। धात्रीस्नाने हरेर्नाम्नि जागरे हरिवासरे। जन्मबन्धो विनश्येत हयमेधायुतं फलम्। स्नायादामलकैर्यस्तु कार्त्तिके हरिवत्सल!। परितोषं समायाति तस्य वै माधवः स्वयम्। धात्रीच्छायां समासाद्य कुर्य्यात् श्राद्धन्तु यो मुने!। मुक्तिं प्रयान्ति पितरः प्रसादात्तस्य वै हरेः। मूर्ध्नि पाणौ मुखे कण्ठे देहे च मुनिसत्तम!। धत्ते धात्रीफलं यस्तु स महात्मा स पुण्यभाक्। धात्रीफलविलिप्ताङ्गो धात्रीफलविभूषितः। धात्रीफलकृताहारो नरो नारायणो भवेत्। यः कश्चिद्वैष्णवो लोके धत्ते धात्रीफलं मुने!। प्रियो भवति विष्णोः स मनुष्याणाञ्च का कथा। धात्रीफलानि यो नित्यं वहते करसंपुटे। तस्य नारायणो देवो वरमेकं प्रयच्छति। धात्रीफलं न मोक्तव्यं कदाचित् करसंपुटात्। य इच्छेद्विपुलान् भोगानन्ते यो मुक्तिमिच्छति। धात्रीफलकृतां मालां कण्ठस्थां यो वहेन्न हि। स वैष्णवो न विज्ञेयो विष्णुभक्तिपरोऽपि च। न त्याज्या तुलसीमाला धात्रीमाला विशेषतः। तथा रुद्राक्षमालापि धर्मकामार्थमिच्छता। यावल्लुठति कण्ठस्था धात्रीमाला नरस्य हि। तावन्मनसि हृत्स्थोऽपि सदा लुठति केशवः। यावद्दिनानि वहते धात्रीमालां करे नरः। तावद्युगसहस्राणि वैकुण्ठे वसतिर्भवेत्। सर्वदेवमयी धात्री वासुदेवमनःप्रिया। आरोपणीया सेव्या च सेचनीया सदा बुधैः। एतत्ते सर्वमाख्यातं धात्र्या महात्म्यमुत्तमम्। श्रोतव्यञ्च सदा सद्भिश्चतुर्वर्गफलदम्" अधिकमामलकीशब्दे द्रष्टव्यम्। २जनन्यां विश्वः। "पुनर्धात्रीं पुनर्गर्भमोजस्तस्य प्रधायति" याज्ञ०। [६त०। आमलक्याः पत्रे।

धात्रीपत्र न० धात्र्या इव पत्रमस्य। तालीशपत्रे राजनि०

धात्रीपुत्र पु० ६त०। उपमातुः सुते हेमच०।